

Nacionalni centar
za vanjsko vrednovanje
obrazovanja

Identifikacijska
naljepnica

PAŽLJIVO NALIJEPI

FILOZOFIJA

DRŽAVNA MATURA

šk. god. 2022./2023.

Ispitna knjižica 2

FIL.56.HR.R.K2.12

53248

Način ispravljanja pogrešaka na listu za čistopis:

(Matura)	državna matura	
↑	↑	↑
Precrtan pogrešan odgovor u zagradama	Točan odgovor	Paraf (skraćeni potpis)

OPĆE UPUTE

Pozorno pročitajte sve upute i slijedite ih.

Ne okrećite stranicu i ne pišite esej dok to ne odobri voditelj ispitne prostorije.

Nalijepite identifikacijske naljepnice na sve ispitne materijale koje ste dobili u sigurnosnoj vrećici.

Ispit traje **150** minuta bez stanke.

Zadatci se nalaze u dvjema ispitnim knjižicama. Redoslijed rješavanja birajte sami.

Dobro rasporedite vrijeme kako biste mogli riješiti sve zadatke.

Ovaj dio ispita sastoji se od zadatka eseja. Esaj napišite slijedeći priloženu uputu i smjernice za pisanje eseja.

Možete pisati po listu za koncept, ali se njegov sadržaj neće bodovati.

Esaj obvezno napišite na list za čistopis u ovoj ispitnoj knjižici.

Pišite čitko. Esaj će se bodovati s nula (0) bodova ako je nečitko napisan. Ako pogriješite u pisanju eseja, na 2. stranici ove ispitne knjižice prikazan je način ispravljanja pogrešaka.

Pri ispravljanju pogrešaka potrebno je staviti paraf (isključivo skraćeni potpis, a ne puno ime i prezime).

Upotrebljavajte isključivo kemijsku olovku kojom se piše plavom ili crnom bojom.

Želimo Vam mnogo uspjeha!

Ova ispitna knjižica ima 12 stranica, od toga 2 prazne.

Zadatak esejskoga tipa

Pozorno pročitajte navedeni tekst. Prema ponuđenim smjernicama napišite esej s jasnom strukturom: uvodnim dijelom (postavljanjem teze ili hipoteze), središnjim dijelom (analizom i argumentacijom) i zaključkom (sintezom).

Tema eseja: **Sloboda i moralna odgovornost između relativizma i determinizma**

Dvije moćne doktrine dominiraju suvremenim mišljenjem, relativizam i determinizam. Prva od njih je, unatoč tome što je predstavljena kao protuteža uobraženom samopouzdanju, oholom dogmatizmu ili moralnom samozadovoljstvu, ipak zasnovana na pogrešnom tumačenju iskustva; druga, unatoč tome što su njeni lanci okićeni cvijećem, usprkos svojem pokazivanju plemenitog stoicizma, te raskoši i veličini svojega kozmičkog plana, ipak prikazuje univerzum kao zatvor. Relativizam pojedinačnoj pobuni i vjerovanju u moralne principe suprotstavlja rezignaciju ili ironiju onih koji su vidjeli kako se mnogi svjetovi raspadaju, kako mnogi ideali vremenom postaju bezvrijedni i smiješni. Determinizam tvrdi da nas pomiruje s našim razumom time što pokazuje gdje treba pronaći istinitu, impersonalnu, nepromjenjivu mašineriju života i mišljenja. Prvi od njih, kada prestaje biti geslo ili obično, hvale vrijedno podsjećanje na naša ograničenja ili na složenost problema, i kada traži našu pažnju kao ozbiljan *Weltanschauung* (svjetonazor, op.) počiva na pogrešnoj upotrebi riječi, zbrca ideja, i oslanja se na logičku pogrešku. Drugi se, kada ide dalje od ukazivanja na specifične prepreke koje stoje na putu slobodnom izboru tamo gdje se za to može pružiti dokaz koji se može ispitati, pokazuje kao zasnovan bilo na mitologiji bilo na metafizičkoj dogmi. Oba su, povremeno, uspjela uvjeriti i zastrašiti ljude da napuste svoja najhumanija moralna i politička uvjerenja u ime dubljeg i razornijeg uvida u prirodu stvari. To možda ipak nije više od znaka neuroze i zbunjenosti: jer nijedno od tih gledišta ne izgleda da ima potporu ljudskog iskustva. Zašto bi onda bilo koja od tih doktrina (osobito determinizam) trebala tako jako očarati toliko mnogo inače bistrih i poštenih duša? (...)

(...) Često se tvrdilo da je sve što činimo i od čega patimo dio nekog fiksiranog obrasca – da bi Laplaceov promatrač (opremljen odgovarajućim poznavanjem činjenica i prirodnih zakona) u bilo kojem trenutku povijesnog vremena mogao točno opisati svaki protekli i budući događaj, uključujući tu i one koji spadaju u unutrašnji život, tj. ljudske misli, osjećaje, činove – i iz toga su se izvlačili vrlo različiti zaključci; vjerovanje u tu tvrdnju jedne je obeshrabrivalo, dok je druge nadahnulo. No, bez obzira na to je li determinizam istinit, odnosno čak i dosljedan, izgleda jasno da njegovo prihvaćanje zapravo ne ostavlja traga u običnim mislima većine ljudi, uključujući i povjesničare, čak niti u mislima prirodnih znanstvenika izvan laboratorija. Jer da je to slučaj, jezik onih koji u to vjeruju odražavao bi tu činjenicu, te bi bio drugačiji od jezika koji koristi većina nas.

Postoji skup izraza koji stalno upotrebljavamo (i bez kojih bismo teško mogli biti) poput ovih: „Nisi smio (ili trebao) to učiniti”; „Da li si trebao učiniti tu strašnu pogrešku?”; „Mogao bih to učiniti, ali radije ne bih” (...) Naime, nitko neće htjeti poricati da se mi često prepiremo oko najboljeg mogućeg načina djelovanja koji stoji pred ljudskim bićima u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, u mašti i u

snovima; da povjesničari (i detektivi, suci i porote) pokušavaju ustanoviti, onoliko koliko to mogu, koje su to mogućnosti (...)

(...) Da je determinizam točna teorija ljudskog ponašanja, ta bi razlikovanja bila jednako tako neprimjerena kao i pripisivanje moralne odgovornosti planetarnom sistemu ili tkivu žive stanice... Te alternative mogu biti nevjerovatne; ali one moraju biti barem zamislive, ako ni zbog čega drugoga onda zato da bi ih se suprotstavilo uzročnim nužnostima i pravilnostima koje se povinuju zakonima; sve dotle dok ne pridamo neko značenje pojmu slobodnog djelovanja, dakle takvog koje nije sasvim određeno prethodnim događajima ili prirodom i „dispozicijskim karakteristikama” bilo osoba, bilo stvari, teško je uvidjeti zašto smo došli do toga da razlikujemo djela za koja se nekome pripisuje odgovornost od običnih segmenata u fizičkom, psihičkom, ili psihofizičkom uzročnom lancu događaja (...)

(...) Ključno je praktično pitanje to gdje treba utvrditi granicu između slobode i uzročnih zakona; njeno je poznavanje snažan i nezamjenjiv protuotrov za neznanje i iracionalnost koji nam nudi nove tipove objašnjenja – povijesnog, psihološkog, sociološkog, biološkog – koji su nedostajali prethodnim naraštajima. Ono što mi ne možemo promijeniti, ili bar ne onoliko mnogo koliko smo to pretpostavljali, ne može se koristiti kao dokaz za ili protiv nas kao slobodnih, moralnih djelatnika; (...)

(...) Tamo gdje nema izbora, nema ni tjeskobe; tu se nalazi sretno olakšanje od odgovornosti. Neka su ljudska bića oduvijek davala prednost miru zatočeništva, zadovoljnoj sigurnosti, osjećaju da su konačno našla svoje pravo mjesto u svijetu, pred bolnim sukobima i zamršenošću razuzdane slobode svijeta koji se nalazio s onu stranu zatvorskih zidova.

Isaiah Berlin, *Četiri eseja o slobodi*

Smjernice za pisanje

U eseju odredite pojmove: „relativizam“, „determinizam“, „uzrok/uzročnost“, „sloboda izbora“, „moralna uvjerenja“ i „moralna odgovornost“.

1. Objasnite kojim se argumentima i s kakvim uspjehom prema autoru teksta koriste zagovornici relativizma da bi obezvrijedili važnost ljudskih moralnih i političkih uvjerenja.
2. Objasnite argumente s kojima zagovornici determinizma dovode u pitanje mogućnost ljudske slobode.
3. Koji aspekti ljudskoga iskustva prema autoru teksta izravno svjedoče o tome da je ljudskomu načinu postojanja neprihvatljiva ideja posvemašnjega determinizma? Potkrijepite svoje objašnjenje vlastitim primjerom.
4. Objasnite što bi prihvatanje potpunoga determinizma u objašnjenju ljudskoga djelovanja značilo za ljudski svijet moralnih značenja, vrednovanja i odgovornosti.
5. Kakav odnos prema Vašoj prosudbi treba uspostaviti između znanstvenih objašnjenja svijeta i ljudskoga razumijevanja čovjekova djelovanja i postojanja?

Argumentaciju u eseju potkrijepite primjerima:

1. izvanjskih utjecaja ili okolnosti koje presudno utječu na oblikovanje čovjeka
2. čovjeka ili ljudskih situacija u kojima osoba nije samo oblikovana okolnostima, već se svojim slobodnim djelovanjem uzdigla iznad okolnosti i otvorila nove horizonte.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Prazna stranica

Prazna stranica